Общественно-политическая газета Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Хăнты ясăң

Основана
1 ноября 1957 года

11.02.2021
№ 3 (3567)

Россия мўвев наука хăтԓа!

Хăнты учёной нє Раиса Решетникова педагогической наукайт кандидат нєм тăйԓ. Россия мўв наука хăтԓ вўраңăн хуԓыева шуши мир учёной ёхԓўв вән вўща ясăңăн китԓăԓўв. Ищиты еԓԓы рәт мирев наука пăта ар ӑм па мосты утат вєрԓăт. Н. Вах вєрум хур

Муй щирн мăнум оԓн пенсияйт сухуптăсыйт » 3

Е. Айпин хăннєхә сăмăңа тăйты вєр оԓăңăн әмща хăншăԓ » 11

Муй Сўмăтвошн вєрăнтты ёх мăнум оԓн вєрсăт » 12-13

Поступсэт хӑншты ёх вәйтантупсы

Тәнԓуп тыԓӑщ 4-митн хәԓум дума депутатӑт 25 пўш вәйтантыйԓсӑт, интӑм онлайн щирн.

Округ дума кәща хә Борис Хохряков лупӑс:

» *Мәшӑӈ няврємӑт тӑйты хоттєԓ ёх вух нётупсэт оԓӑӈӑн путӑртсўв. Югра мўвевн 6 714 мәшӑӈ эвипух вәԓ, ԓыв сыр-сыр вухӑӈ нётупсэт вантԓӑт. Хәԓум-няԓ-вет шәкащты муй па мәшӑӈ няврєм вўюм хуята имухты ям арат вўх єсӑԓԓы. Кашӑӈ шәкащты пушхие тӑйты щира ипўш 300 щурӑс шойт, мәшӑӈ няврєм пӑта – 350 щурӑс шойт вух мӑԓы. Кӑши-мәш тӑйты эветапухӑта юԓн вәнԓтӑты вєр ԓэщӑтты пӑта оԓ мӑр 23,9 миллион шойт вух мӑнӑс.*

Интӑм «Югорской семейной капитал» вух унтасн машина ԓәтты рӑхԓ. Щи тухӑԓпи мәшӑӈ няврємӑт тӑйты хоттєԓ ёх вєритԓӑт хот омӑсты мўв юкана 800 щурӑс шойт вух ёша холуумты. Тәняԓ оԓ щи вєра 55 миллион муԓтас шойт вух мӑнӑс.

Щи тумпи щи вәйтантупсыйн путӑртсы, хуты Югра мўвевн инвестиционной вухӑт унтасн Ёмвошн, Нефтеюганск вошн, Сәрханԓ район Сытомино кәртӑн, Кондинской район Леуши па Междуреченской кәртӈӑнӑн нюхи эвӑԓт арсыр єпԓӑӈ ԓєтутӑт вєрты тӑхет рәпитты питсӑт. Иӑха ԓўӈӑтты ки, округева арсыр вєрӑт ԓэщӑтты пӑта 940 миллиард шойт вух юхтӑс.

«Хот войт тӑйты вєр еԓԓы тәты» поступсы щирн Кондинской район хуща вән мисхот омӑсԓы, тӑм оԓ етшуптӑԓы. Щи вєр тәты щира 939 миллион шойт инвестиционной вух мӑнӑс.

Округ правительства ёх «Сәх хўԓ ԓавӑԓты вєр» тәԓӑт. Щит унтасн тәняԓ Ас па Ԓаӈаԓ ас хуща 3,4 миллион сәх па 783 миллион арат вўнш, мухсӑӈ, щухӑр, кӑри хўԓӑт єсӑԓԓыйт. Щи вєра 324 миллион шойт вух мӑсы.

Путӑр хӑншӑс:
Людмила Гурьева

Паштӑр кәрт пушхӑт йиԓуп щирн вәнԓтӑԓыйт

Мӑнум номерн ма «Юрий Вэлла щирн вўт кәртӑн ӑшкола-ясли-хот» нємпи вәнԓтӑты вєр оԓӑӈӑн ай павӑтсум. Хӑншсум, хуты интернет хуща йиԓуп онлайн щирн ԓэщӑтум вәнԓтӑты хӑрн Сәрханԓ мўвн па Нуви сӑӈхум район Тўкъякӑӈ кәртӑн пушхӑт мӑнум оԓ ԓыпӑт хойты тыԓӑщ оԓӈмит хӑтԓ вўш эвӑԓт вәнԓтӑты вєр оԓӈитсӑт.

Щи оԓӑӈӑн мӑнєма Югра мўв губернатор ԓӑӈкӑр хәя нётӑсты нє Надежда Савина путӑртӑс. Муԓхатԓ па ищи нєӈӈӑн, щит Н. Савина па Н. Костылева, амтӑӈ айкеԓ павӑтсӑӈӑн. Мӑтты, «Юрий Вэлла щирн вўт кәртӑн ӑшкола-ясли-хот» нємпи вәнԓтӑты вєр Нуви сӑӈхум мўв Паштӑр кәртӑн тәты питсы. Интӑм ай тёпиеԓўв ӑшкола вўша йиты кємн рәт ясӈеԓ ӑнт юрємӑԓэԓ. Вантэ, итәх хоттєԓ ёх хуща рәт ясӑӈ хуԓна ԓыԓӑӈ па еԓԓы вәԓ, тәп няврємие ӑӈки ясӑӈӑн рәт ёхԓаԓ кўтн путӑртӑԓ. Щи тумпийн мўӈ ӑма вәԓўв, тәп йис вєрӑт тўвман рәт ясӑӈ тӑйты рӑхԓ.

Щӑԓта кимит вєр – щит ӑшкола вўша ювмаԓн 1-мит класса мӑнты еԓпийн пушхие вәнԓтӑты мосԓ, ԓәԓн шуши мир тёпие еша ԓўӈӑтты, хӑншты, цифрайт ӑха пунты па ая вєрты хошты ат питӑс.

Йиԓуп щирн шуши няврємӑт вәнԓтӑты вєр тәты кәщайӈӑн вән пәмащипа ясӈӑт Поԓнавӑт ӑшкола кәщая А.Г. Лузянин хәя лупԓӑт. Тӑм хӑннєхә хӑнты ясӑӈ, литература па йис вєрӑт ԓєрамтты па еԓԓы тәты кєша иса муй вєрн нётԓ. Па кәщайт киньща Поԓнавӑт кәртӑӈ няврємӑт хӑнты ясӑӈа вәнԓтӑԓыйт.

Щи тумпи хӑтԓ мӑр пушхӑт ԓавӑԓты хотн шуши мир йис вєрӑт оԓӑӈӑн ищи путӑртԓы. Мосԓ ястӑты, хуты Алексей Лузянин мари мир эвӑԓт вәԓты хуят, мосӑӈ, щи пӑта финно-угорской ясӈӑт па йис вєрӑт ԓўвеԓа әмщӑт па щи оԓӑӈӑн сӑмԓ кӑшитԓ.

Еԓԓы Югра мўв вәнԓтӑты па айԓат ёх вєрӑт вантман тӑйты департамент тӑхийн шуши айԓат ёх вєрӑт әхтыйн кәща нє Надежда Костылева и ай па павтӑс. Уша йис, тӑм ванӑн «Просвещение» нємпи вәнԓтыйԓты нєпекӑт єсӑԓты тӑхи ёх пиԓа онлайн щирн мирхот вәс. Иӑха ӑктӑщум ёх хӑнты, вухаԓь па юрн ясӈӑтн 1-4 классӑт пӑта йиԓуп щирн учебникӑт єсӑԓты вєр оԓӑӈӑн путӑртсӑт. Кәща нєӈев ясӈӑт щирн, 2022-мит оԓ вәнта Югра мўв ԓуваттыйн кашӑӈ ӑшколайн йиԓуп щирн ԓэщӑтум киникайт хўват няврємӑт йис щирӑта вәнԓтӑты питԓыйт.

Паштӑр кәртӑӈ няврємиет вәнԓтыйԓԓӑт

Путӑр хӑншӑс:
Ирина Самсонова

Муй щирн мӑнум олӊ пенсияйт сухуптӑсыйт

Ас хӑлӊты тылӑщ 26-мит хӑтӑлн Ёмвошн «Югра» нємуп айкелӑт ӑкӑтты тӑхийн округев телевиденияйн, радивайн муй газетаитн рәпитты хӑннєхуятӑт нємасыя Югра мӳвев пенсияйн вәлӊты пирщамум хуятлӳва вухӑт сухуптӑты тӑхев кәща нє Татьяна Зайцева пилӊа вәйтантыйлсӑт па путӑртсӑт.

Мирхот мӑнум пурайн ӑктӑщум хӑннєхуятӑт лупсӑт, муй щирн пенсия вухӑт юхи хӑщум 2020-мит олӊ нух єлӑтсыйт, Россия хон пєлӑк Президент партум щирн муйсӑр вухӑӊ нётупсэт тӑм кӳтн ай нявремӑта араттєлӊ сухуптӑсыйт па муй хурасуп рәпатайт щи пӑта Югра мӳв Пенсионной фонд тӑхи хуятӑт лэщӑтсӑт.

Вантэ, Ас хӑлӊты тылӑщ олӑӊмит хӑтл вӳш эвӑлт, мӑта ёх пенсияйн вәлӑт па ӑн рәпитлӑт, рӳтьщӑты вухлаӊ араттєлӊ 6,3 процента нух єлӑтсыйт. Тӑлаӊтєлӊ ийха ки лӳӊӑтты, щит щурӑс шойт арата кашӑӊ хуята пенсия аршӑка вєрсы.

Татьяна Зайцева путӑртӑс, хуты тӑм юхи хӑщум 2020-мит олӊ еша па хурасуп вәс. Пандемия «Covid – 19» мәшӑӊ вєр юхтум унтасн Пенсионной фонд хуятӑт ищиты па щирн рәпитты пиньщӑсӑт. Щӑлӊта кимит пєлӑк эвӑлт, тӑм олӊ Россия мӳв Президент партум щирн арсыр вухӑӊ нётупсэт ай нявремӑта сухуптӑты мосӑс. Ас хӑлӊты тылӑщ олӑӊ хӑтл 2021-мит олӊ эвӑлт Пенсионной фонд тӑхия араттєлӊ 452,1 щурӑс хуят хӑншман вәлӊ. Кашӑӊ олӊ мӑр рӳтьщӑты мӑнты ёх аршӑка йил. Тәп тәнялӊ олӊ 2,7 щурӑс хӑннєхә Югра мӳвн пенсияя йилпа хӑншӑньщӑс. Итэх хуятӑт округев эвӑлт па мӳвӑта мӑнлӑт. Вантэ, мєлӑк мӳвн кашӑӊ хӑннєхәя єлӊы вәлӊты кєншака йил. Тӑм кӳтн Югра мӳвевн араттєлӊ 70 процента арат тәп пенсияйн вәлӊты ёх вәлӊ. Щит пӑта 315, 5 щурӑс ӑн рәпитты хуятӑта пенсия вухӑт тӑм мӑнум 2020-мит олӊ тәп ямсыева нух єлӑтсыйт.

Щӑлӊта Т. Зайцева лупӑс, хуты тәнялӊ олӊ «Covid – 19» мәшӑӊ вєрӑт юхтум пурайн Россия хон пєлӑк Президент хәев партум щирн вухӑӊ нётупсэт округев луватн вәлӊты ай нявремӑта араттєлӊ сухуптӑсыйт.

Мєт олӑӊӑн и пӳш мӑты вух щирн, 10 щурӑс шойт вух нємасыя щимӑщ нётупсы Россия хон пєлӑкн вәлӊты хоттєлӊ ёха мӑсы, мӑта хӑннєхуятӑт 3-16-мит олӊ луват нявремӑт тӑйлӑт. Щи арсыр вєр тумпийн 3 олӊ вӳш вәнты ӳвум пухиет муй эвиет єнмӑлӊты ӑӊкета па ащета ищиты хәлум пӳш вухӑӊ нётупсэт вән кєр, Ас нопӑтты муй лыпӑт тылщӑтн Россия хон пєлӑк Президент партум щирн округев луватн вәлӊты ай нявремӑӊ хоттєлӊ ёха сухуптӑсы. Ӑхӑтшӑк, хәлмит пӳш, ищиты Россия мӳвев кәща хә єслум вухӑт унтасн 16-мит олӊ вӳша юхтум пухӑт муй па эвет єнмӑлӊты хоттєлӊ ёх па 10 щурӑс арат шойт вухӑтн мӑсыйт. Щиты ин араттєлӊ, ямсыева ийха ки лӳӊӑтты, щи хәлум пӳш вух сухуптум вєрӑта иса 7,9 миллиард шойт вух ар нявремӑӊ хоттєлӊ ёха нётупсы щирн мӑнӑс. Щит шєӊк вән нётупсы. Вантэ, 3 олӊ вӳша ӳвум пухӑта муй эвета Пенсионной фонд эвӑлт мєт олӑӊӑн 969,3 миллион шойт арат вух сухуптӑсы. Щи пурайн 66 щурӑс няврем пӑта Югра мӳв хуща щи вухӑт мӑсыйт. Щӑлӊта 3-16-мит олӊ луват нявремӑта 3,2 миллиард вух сухуптӑсы. Щиты округ луватн араттєлӊ 320 щурӑс няврем щимӑщ вухӑӊ нётупсыйн ӳкантсы.

Хәлмит пӳш Россия мӳвев хон пєлӑк Президент хә вухӑӊ нётупсы 16-мит ола ӳвум Югра мӳв 380 щурӑс няврем сухуптӑсы. Щи вухӑт ӯма ки лӳӊӑтты, ин тӑлаӊтєлӊ 3,8 миллиард шойт арата юхӑтлӑт.

Югра мӳв Пенсионной фонд кәща нє Т. Зайцева путӑртӑс, хуты лыв ар олӊ мӑр пирщамум хӑннєхуятӑта тәса па вещката пенсия вухӑт кашӑӊ тылӑщ мӑр сухуптӑлӑт. Тәп и тылӑщ мӑр, лӳв ясӊӑл щирн, тӑмхӑтл ӑн рәпитты па пенсияйн омӑсты ёха 9-кєм мултас миллиард шойт арат вух ёша катлуптӑлӊы.

Мӳӊ Югра мӳвевн государства эвӑлт рәпитлӳв, щит пӑта кашӑӊ вєр мӳӊева ушӑӊа-сащӑӊа хӑннєхуятӑт пӑта лэщӑтты мосл, – щиты Татьяна Зайцева юхи хӑщум путрӑлн мӳӊева мирхотн нёхмӑс.

Т.С. Зайцева. informugra.ru эвӑлт вӳюм хур

Путӑр хӑншӑс: ***Владимир Енов***

Н.А. Евлахов

Шуши ёх вəньдьдыйт

2020-мит одн Югра мўвев хўваттыйн 90 община нєпека хӑншман вəс, хуты дыв шуши мир йис вєрӑт дыдңуптуман рəпитдӑт.

Округевн оса вєр тайты ёх вєрӑт вəньдьман Николай Евлахов вəд. Лўв мӑнум од мӑр иса община кəщайт пида карты кед хўват путӑртӑс. Уша йис, хуты 90 рəпитты тӑхи эвӑдт шимд община яма рəпитд. Н. Евлахов дыведа путӑртӑс, муй щирн лўв рəпитд, муйсӑр поступсэт шуши ёх пӑта вəддӑт. Лўв лӑңхад, дəдн община кəщайт шиваддӑт ки, хуты шуши ёх рəпитты тӑхидадн мудты нўшая йидӑт, рəпата эвӑдт йира вошитдыйт, имухты дўведа щи одӑңӑн ат путӑртсӑт тӑм электронной пəщта хўват: **Biz86@admhmao.ru**, муй па карты кед хўват: **89526926192**.

Хӑнты ясӑңа тулмащтӑс:
Надежда Новьюхова

Мєт вəн ӑңхты-мӑнты рўтьщӑты ӗш пўншды

Ас хӑдты тыдӑщ 27-мит хӑтӑдн «Русское географическое общество» нємуп Россия мўвтєд мир тӑхия дуңум хӑннєхə, сыр-сыр мўвӑт тəса вантман тывелт-тухелт ӑңхты хə Ильдар Маматов па «Управление по развитию туризма и внешних связей» кəща нє Анна Линкер кашащты нєпека ёш пос пунсӑңӑн.

Кашащты нєпек нємасыя дəщӑтсы, дəдн аршӑк мойң мир Увӑс мўвева ат юхтыйдсӑт. Щи пӑта интӑм Ёмвошевн «Северными маршрутами экспедиции Беринга» нємпи йилуп туристической вєр пўншты дӑңхады.

Тӑм мосты вєр вəндтӑты, наука, культура па туризм вєрӑт хўват дəщӑтды.

Ильдар Маматов лупӑс:

» Ёмвош – щит йилуп щирн омсӑдтум вош. Йис тӑхи тӑта шимд вəд. Хутыса XVIII-мит нəпӑтн Россияев вəс, щи одӑңӑн мирн ӑн вəды. Щи пӑта «Русское географическое общество» нємуп тӑхи ёх Ёмвоша йис нєпекӑт катдуптӑдӑт, нємасыя дəмӑтсухн па иса муй вєрн нётдӑт па вəндтӑдӑт. Вантэ, Югра мўва мойңа юхтум ёха Витус Беринг пура одӑңӑн уша павӑтты əмща йид. Тӑм вєр дəщӑтты юпийн мўң иса, муй вєрн мосд, щитн нётдўв, дəдн Россия дуваттыйн вəн туристической тӑхет Ёмвошн пўншум йилуп вєр одӑңӑн ищи ат вəсӑт па дыв мойңа юхтум ёхдад тыв рўтьщӑты кєши ат китсӑдад.

Еддды сыр-сыр мўвӑт тəса вантман тывелт-тухелт ӑңхты хə ястӑс, хуты Ёмвошев йилуп щирн омсӑдтум хурамӑң тӑхия йис. Яң од Ильдар Маматов тыв ӑн юхтыдӑс. Интӑм ванттыйн, щит па сыр вош. Вəн вошӑт киньща тӑта худңа шитам па ром. Щит мєт ям! Мойң хуят нумӑсн, тӑта пӑдтапды вəдты рӑхл.

Ай кєр тыдӑщн Ёмвошн дəщӑтум «Северными маршрутами экспедиции Беринга» нємуп вєр еддды тəты кєши Пермской, Свердловской па Тюменской мўвӑтн вандтӑды.

«Торум Маа» рўтьщӑты тӑхийн

«Великая Северная экспедиция Беринга» – щит мєт вəн туристической ӑңхты-мӑнты Европа эвӑдт Аляска хонӑң вəнты мўвтєд ӗш. Щитд Россия дуваттыйн 42 мўв хўват 111 вош мухты мойң мира вандтӑты дəщӑтум йилуп ӗш.

Мосд ястӑты, хуты Ёмвошн «Русское географическое общество» нємуп Россия мўвтєд мир тӑхи ёх унтасн щит ветмит ӑңхты-мӑнты рўтьщӑты ӗш питд.

Еддды тӑм рўтьщӑты щира йилпа пўншум ӑңхты-мӑнты вєр английской, китайской па рўщ ясңӑта тулмащтӑты нəмӑсды.

Путӑр хӑншӑс:
Ирина Самсонова

Рəт ясӑӊӑн хӑншԓӑт, путӑртԓӑт

Югра мӯвн хӑнты, вухаль па юрн мир яснӑтн айкеԓ ԓэщӑтты кєша «Развитие гражданского общества» поступсы хӯват кашӑӊ оԓ нётупсы субсидия вухӑт єсԓыйԓлайт.

Ёмвош округ бюджет вухӑт эвӑԓт 2020-мит оԓн рəт яснӑтн ай нявремӑт кєша журнал вєрты пӑта нётупсы вухӑт кӑсупсы мухты мӑԓыйт. ООО «Ханты-Пресс» нємуп тӑхи 999 600 шойт вух па ООО «СосьваЭтно Тур» нємуп тӑхи ищи арат субсидия нётупсы вух ёша павӑтсӑӊӑн. Щи тӑхеӊӑнӑн рəпитты ёх хӑнты ясӑӊ «Хӑтԓые» нємпи хəт журнал вєрсӑт па вухаль ясӑӊ «Витсам» нємпи хəт нєпек ай нявремӑт кєша хӑншсӑт. Нявремӑт кєша кашӑӊ нєпек ԓапӑтсотн єсӑԓсӑт.

Щӑԓта 2020-мит оԓн «Хӑнты ясӑӊ» па «Луима сэрипос» газетайӊӑна грантовой 691 489,92 шойт вухн мӑсыйт. Щи вухӑт унтасн айкеԓ хӑншты ёх «Ханты Манси Мир» нємуп сетевой издания интернет хуща ԓэщӑтсӑт. Оԓ мӑр щӑта 168 арсыр айкеԓ хӑнты, вухаль па рӯщ яснӑтн хӑншсӑт.

Щи тумпи Нижневартовск вошӑӊ «Варта» нємпи газетайн рəпитты ёх Ёмвош округ 90 оԓа ӆвум кєша «Мы северяне» нємуп вєр ԓэщӑтсӑт. Лывеԓа 172 931 шойт вух мӑсы. Лыв шуши мир оԓӑӊӑн 10 ԓопас газетайн хӑншсӑт.

Нётупсы субсидия вух оԓӑӊӑн нын Югра мӯв оса вєрӑт тəты тӑхийн: **https://depos.admhmao.ru/vzaimodeystvie-so-sredstvami-massovoy-informatsii/** ԓӯӊтаты.

Щӑԓта Ёмвош округн хӑнты па вухаль ясӑӊӊӑн «Хӑнты ясӑӊ» па «Луима сэрипос» газетайӊӑн єтԓӑӊӑн. Хӑнты мир газета округ ԓуваттыйн кӑт щурӑс 166 хӑннєхə ԓӯӊӑтԓ. Вухаль ёх нєпек и щурӑс 710 хӑннєхə хӑншԓтӑԓ. Тӑм газетайӊӑн тыԓӑщ мӑр кӑт пӯш єтԓӑӊӑн.

Тӑта рəпитты айкеԓ хӑншты ёх шуши мир вəлупсы, поступсэт оԓӑӊӑн, Вуԓаӊ Отечественной ԓаԓьн ԓаԓясум хӑннєхәйт, щи пурайн рəпитум хуятӑт па па арсыр вєрӑт оԓӑӊӑн хӑнты, вухаль па рӯщ яснӑтн хӑншԓӑт. Щи утӑт интернет хӯват: www.khanty-yasang.ru тӑта вантты рӑхԓ.

Телевидение хӯват ищи рəт яснӑтн айкеԓӑт ԓэщӑтԓайт. Щиты «Россия-1» нємпи канал хуща хӑнты па вухаль ясӑӊӊӑнӑн «Увӑс мир путӑр» нємпи передачайӊӑн ԓапӑт мӑр и пӯш єтԓяԓӊӑн.

Щи тумпи хӑнты па маньщи ясӑӊӊӑнӑн ԓапӑт мӑр и пӯш «Ёмвош щӯняӊ ёх» вєр вантты пӑклӯв. «Югория» нємуп тӑхийн рəпитты ёх «Угорское наследие» нємпи ут па ԓэщӑтԓӑт. Лыв щӑта шуши ёх вəлупсы па арсыр айкеԓӑт оԓӑӊӑн путӑртԓӑт.

Финно-угорской мир вəлупсы оԓӑӊӑн ищи тӑм канал хуща уша вєрты рӑхԓ.

Ар оԓ мӑр радио «Югория» хуща хӑнты па вухаль мир рəт ясӑӊ хəԓӑнтԓӑт.

Щӑԓта Ёмвош округн вəԓты «Югра» канал хуща «Югорика» нємпи ут ԓэщӑтԓа, ԓəԓн ай тёпиет щи вєр унтасн рəт ясӑӊ ат вəнԓтӑԓӑт. «Северный дом» нємпи ут хуща рӯщ ясӑӊӑн шуши мир вəлупсы оԓӑӊӑн айкеԓӑт вантты рӑхԓ.

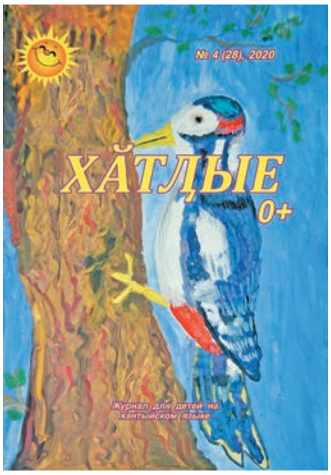

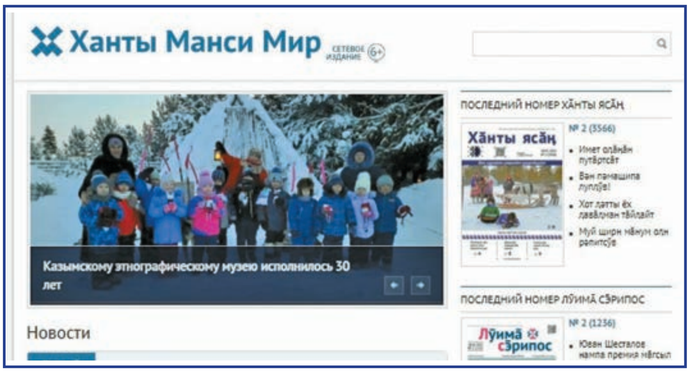

Щи тумпи Югра мӯв лыпи вєрӑт тəты департамент хуща «Коренные малочисленные народы Севера Ханты-Мансийского автономного округа – Югры» нємуп интернет хӑр вəԓ, щи вєр оԓӑӊӑн тӑта: **kmns.admhmao.ru** вантаты. Тӑта шуши мир кєша ԓэщӑтум поступсэт оԓӑӊӑн уша вєрты рӑхԓ. Тӑм тӑхийн хӑнты, вухаль па юрн учёной хӑннєхәйт оԓӑӊӑн ԓӯӊтаты. 2020-мит оԓ мӑр тӑта 30 айкеԓ єтӑс.

Щӑԓта Ас-угорской институтн рəпитты ёх хӑнты, вухаль па юрн яснӑтн йис арӑт, моньщӑт па путрӑт нух хӑншԓӑт па наука щирн ԓєрамтԓӑт щи вєр оԓӑӊӑн тӑта: **www.ouipiir.ru** уша вєраты. Ин щӑта 650 арсыр путрӑт яха ӑкӑтман вəԓԓӑт. Щи тумпи тӑта электронной библиотека ԓэщӑтман вəԓ. Тыв рəт яснӑтн єтԓюм киникайт 2010-мит оԓ вӯш эвӑԓт 2020-мит оԓ вəнта вєрсайт. Лыв интернет мухты хӑнты, вухаль па юрн яснӑт вəнԓтӑты вєр ԓэщӑтсӑт. Щи тумпи Ас-угорской институтн рəпитты ёх Югра мӯв ԓуваттыйн уша вєрԓӑт, муй кємн шуши мир рəт ясӊеԓ вəԓэԓ.

«Департамент общественных и внешних связей Ханты-Мансийского автономного округа – Югры» айкеԓ хӑнты ясӑӊа тулмащтӑс:
Ульяна Данило

Йиԓуп тыԓӑщ сухнум ԓєпн Ёмвошн интернет мухты «Югра дыԓӈуптӑты» тӑхи хуща рәпитты ёх мирхот лэщӑтыйԓсӑт. Видео щирн Нуви сӑӈхум, Сәрханԓ, Сўмӑтвош па Манстӑр вош районӑт па Нягань, Нижневартовск, Лӑӈкипос, Мегион, Пыть-Ях, Сәрханԓ, Лянтор па Урай вошӑт эвӑԓт «Югра дыԓӈуптӑты» тӑхи кәща лӑӈкӑр ёх путӑртсӑт.

Шуши мир әхтыйн рәпитты ёх йиԓуп киникайт вєрсӑт

Мєт сыры тӑм оса тӑхи кәща ими Людмила Алфёрова лупӑс, хуты мӑнум 2020-мит олӈн оса тӑхетн рәпитты шуши ёх арсыр киникайт ԓэщӑтсӑт па ёнтупсы хӑрӑт, шўкщӑты вєрӑт онлайн щирн мира ванԓтӑсӑт. Еԓԓы ԓўв лупӑс:

» 2020-мит олӈн «Югра дыԓӈуптӑты» тӑхи унтасн «На свадьбе и после неё» нємуп киника єтӑс. Щи ут Яков Александрович Яковлев хӑншӑс. Щит хурӑӈ вән киника, щӑта хӑнты па вухаԓь мир семьяйӈа йиты вєрӑт олӑӈӑн хӑншман вәԓ. Тӑԓтаса уша вєрты рӑхԓ, муй иты катра хә хӑннєхә нє вәртыԓӑс, муй вўрн поры вєрӑнтса. Щӑԓта, муй вўрн ин шуши мир нәптэԓ вәԓты оты пиԓ вәртыԓӑт, муй па хуԓна мойӈа яӈхԓӑт.

Тӑм киникайн хӑншман вәԓ, муй вўрн имеӈӑн-икеӈӑн кӑтна мӑнԓӑӈӑн па ӑхӑт муй щирн еԓԓы вәԓԓӑӈӑн. Щӑԓта йис пурмӑсӑт шавиты тӑхет эвӑԓт вўюм йис хурӑт тӑм нєпека вєрман вәԓԓӑт. Щимӑщ әмӑщ йиԓуп киника єтӑс.

Щи тумпи 2020-мит олӈн «По дороге на стойбище» нємуп моньщӑӈ нєпек ԓэщӑтсўв. Тӑм ут «Югра дыԓӈуптӑты» тӑхи «Торум Маа» музей па Югра мўв культура вєрӑт тәты департамент ёх ийха пиԓтӑщман вєрсэԓ. Моньщӑт хӑнты айԓат нє Елизавета Тасьманова па вухаԓь хә Анатолий Брусницин хӑншсӑӈӑн. Ԓын киԓӑнтак «Торум Маа» йис пурмӑсӑт шавиты хотн рәпитԓӑӈӑн. Тӑм моньщӑт хуща шоврые па нюхсые сємн вантман ԓыԓӑӈԓӑԓӈӑн, щи щира йиԓуп киника вєрса. Войеӈӑн путӑртԓӑӈӑн, муй вўрн ԓын хӑнты па вухаԓь йис кәрта яӈхсӑӈӑн, муйсӑр щӑта хотӑт, ԓупасӑт па мўв вантсӑӈӑн. Щӑԓта «смартфон» нємуп щўӈк унтасн моньщӑт видео щирн шуваԓӑты рӑхԓ. Тӑмӑщ киника и щурӑс арат вєрса.

Арсыр вєр мӑнум олӈн оса тӑхетн рәпитты ёх ԓэщӑтсӑт. Нуви сӑӈхум районӑн «Югра дыԓӈуптӑты» тӑхи хуятӑт нохӑръюх ԓєр эвӑԓт сыр-сыр пурмӑсӑт вәнԓтыйԓсӑт сэвты.

Тӑм мирхотн еԓԓы ма, «Союз мастеров нематериального и материального культурного наследия Югры» кәща Ульяна Данило, ай павӑтсум:

» 2020-мит оԓ мӑр рәт ясӈӑт еԓԓы тәты вєр әхтыйн мўӈ кӑт вән вєр ԓэщӑтсўв. Щит хӑнты ясӈуп словарь єсӑԓсўв. Вантэ, хӑнты ими Зоя Никифоровна Лозямова 1993-мит оԓ вўш эвӑԓт хӑнты ясӈӑт ийха ӑкӑтсӑԓэ па нух хӑншсӑԓэ, тәп щи утӑт словарь щира вєрман ӑн вәсӑт. Мин Зоя Никифоровна пиԓа вәйтантыйԓсумн па путӑртсумн, муй вўрн еԓԓы ӑктум ясӑӈԓаԓ ԓэщӑтты. Щи юпийн ма губернатор грант нєпек хӑншсум, щӑԓта вух хоԓумсўв. Еԓԓы Зоя Лозямова хӑншум словарь пиԓа наука щирн хӑнты учёной ики Андрей Каксин па айԓат хӑнты нє филологической наукайт кандидат Людмила Гурьева рәпитсӑӈӑн. Ма пәмащипа ясӈӑт тӑм хӑнты ясӈуп словарь вєрум хуятӑта китԓум. Вантэ, мўӈ яха катԓӑсман вән рәпата вєрсўв. Тӑм вєрн Югра мўв губернатор грант вухӑт вән унтас тәсӑт. Тӑм словарь нєпекн 15 щурӑс муԓтас ясӑӈ вәԓ па кӑт щурӑс арат киника ԓэщӑтсўв.

Щи тумпи 2020-мит олӈн хӑнты па вухаԓь ясӑӈӈӑнӑн айԓат ёх арӑт нух хӑншсўв. Хӑнты ясӑӈӑн юкан арӑт Сергей Рускин, Юлия Яркина, Виктория Костылева, Янесса Кузнецова арисӑт. Вухаԓь ясӑӈӑн Раиса Гаврильчик па Евгений Анямов арисӑӈӑн. Щи арӑта нарӑс сыйт Игорь Сиренко ԓэщӑтӑс.

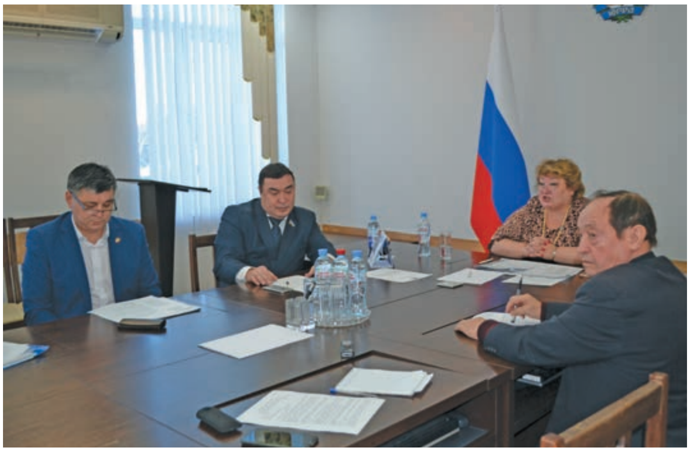

Мирхот пурайн. И. Самсонова вєрум хур

Нын тӑм арӑт интернет хуща **https://youtu.be/VhkMmnU7R9o** хәԓӑнтты пӑкԓӑты. Арӑӈ флеш-карта хәԓум сот арат вєрсўв. Щи тумпи тӑм оԓ мўӈ «Музей природы и человека» пиԓа яха хӑнты па вухаԓь мир похатурӑт оԓӑӈӑн вет кина вєрсўв.

Ӑхӑтшӑк «Югра дыԓӈуптӑты» тӑхи кәща Людмила Алфёрова ясӑӈ эвӑԓт уша йис, Югра мўвн шуши ёх реестр нєпека нух хӑншты питԓайт ин щи щира нєпекӑт ԓэщӑтԓайт.

Мосԓ лупты, 2021-мит олӈн Пуԓӈавӑт вошн Увӑс мўв па Дальний Восток шуши хуятӑт 9-мит съезд мирхота вән кєр тыԓӑщ олӈмит хӑтӑԓн ӑктӑщԓӑт.

Путӑр хӑншӑс:
Ульяна Данило

Ăӈки, аӈкаӈки, щащи

Е.П. Вагатова

Ефросинья Павловна хилыдлад пила

Ефросинья Павловна Вагатова йилуп тылăщ 25-мит хăтăлн 70 олда йис. Лўв Амня кəртăн 1951-мит олн Павел Дмитриевич па Анастасия Васильевна Тарлин ёх хотн сєма питăс.

Ая вəлмал вўш эвăлт Ефросинья апщилал єнмăлты нётăсăс. Вантэ, лўв Ольга, Ксения упєнăл па няӆ апăлнєӈăл па кăт апщел пила єнмăс. Ай ёхлал иса нётман тăйсăлэ.

Лўв ăшколайл етшуптумал юпийн Сўмăтвошн лєтут кавăртты нєӈа вəнлтылăс. Щи юпийн Амня вошн ăшколайн нязрємăт лєты хотн рəпатая кўншємăс. Щăлта 1972-мит олн нязрємлал ащи Александр Вагатов пилда ăха нəмăлмăсӈăн. Велщи ăха мăнум кăтӈăн Амня вошн вəсӈăн. Икел совхоз хуща машинайн рəпитăс.

Щи пурайн велщи тывум Нуви сăӈхум воша СМУ-17 нємуп тăхия Александр Кузьмич рəпатая вохса. Я-а, ин кăтӈăн ăктăщсăӈăн па щив рəпатая щи мăнсăӈăн. Щăлтаса лын Сəрум воша рəпитты китсайӈăн. Е.П. Вагатова нəмăлмăслэ:

»Мин Сəрум воша Ас нопăтты тылăщ 5-мит хăтăлн 1972-мит олн юхăтсумн. Щирн Сəрум юхан пўӈăлн вош велщи вєрты питса. Щăта вагончик нємпи няӆ хот тэп вəс. И хотэв лєты-яньщты щира тăйсэв. Щăлта па хăщум хотлўвн вəсўв. Щиты и хотн кăт семьяйн холлясўв. Щи пурайн 17 хăннєхə тэп Сəрумн рəпитăс. Щив мир Советской Союз арсыр тăхет эвăлт юхăтсăт, шуши ёх эвăлт мўӈ тэп щăта вəсўв. Вантэ, щи олăтн Сəрум вошн рəпата ёх лєты, ăшкола, лапка па мир вəлты хотăт омăсты олӈитсайт. Арсыр мир щăта рəпитсăт, мўӈ кўтэвн иса ăма вəсўв.

Йилуп вошн ма лєтут кавăртман вəсум. Икєм Александр Кузьмич газ тўрпайт тəтьляты вəн машинайн рəпитăс. Тăм вошн мин нязрємлумн сєма питсăт па єнумсăт. Тăта ёхмăӈ щўняӈ ăм мўв, сўсн арсыр воньщумут, тулăх ăкăтлўв.

Ефросинья Павловна – вєра нявлăк нумсуп ăм хăннєхə. Щи пăта рəтналаӆн мосман тăйлда.

Лўв ăӈкиел Анастасия Васильевна 1972-мит олн ăнтəма йис. Щи юпийн Андрей апщел лўв хотăла вўслэ. Андрей щăта ăшкола етшуптăс, ими тəс, нязрємлал єнмăлтăс, ин па щăта вəл па рəпитл. Ăхăт Альбина па Вера апăлнєӈӈăл ищи упен юпийн Сəрум воша касăлсăӈăн па щăта ар ол вəсӈăн па рəпитсăӈăн. Ин лын нязрємлан ăм вошн кăпăртлăт.

Ефросинья Павловна Вагатова Сəрум вош Газпром хуща 28 ол тəса па ăма кăпăртăс. Икел Александр Кузьмич вəн машинайн 1972-мит ол вўш эвăлт 1990-мит ол вəнта рəпитăс. Ăхăт вєра мəша йис па и лота питăс, щи юпийн имеӈăн-икеӈăн Нуви сăӈхум воша вəлты мăнсăӈăн.

Ефросинья Павловна 18 ол мăр нязрємлал ащи ăм уллотн тăйсăлэ. Щимăщ хўв нумсуп ими, икиел вєра ăма тăйсăлэ.

Александр Кузьмич 2007-мит олн ăнтəма йис.

Ин тăмхăтл Ефросинья Павловна вəн эвел Елена нязрємлал пила Сəрум вошн вəл па рəпитл. Кўтуп эвел Валентина па Василий пухл Нуви сăӈхум вошн вəлӆăӈăн.

Тăм ăм нумсуп хуятэв хўвн хилы вўша юхтăс. Лўв хəлум хилнє, нивл хилы па хəлум хилы тумпи хилы тăйл. Щăлта лўв апăлнєлал, апщилал, нязрємăтн ищи иса вўруман тăйла. Вантэ, лыв єнуммел пурайн Ефросинья Павловнайн иса нётман вана талман тăйсайт. Лыв ищи тăм вещкат нумсуп хăннєхə аӈкаӈкия, щащия па ăӈкия альщăлэл.

Ешăк вещкат нумсуп ăм хăннєхə, Ефросинья Павловна! Сєма питум хăтлэн пилда! Нăӈ 70 тăла йисăн, ёмăӈхăтлэн лєпн ăм вўща ясăӈăн китлэв. Нязрємланăн, хилыланăн, рəтналанăн сăма рăхты ар ясăӈăн ат луплайн, ăм арăн ат арилайн, ăм путăрн ат путăртлайн. Нəмман па мосман ат тăйлайн. Хўв йис, хўв нəпăт уяӈа, пищăӈа вəла, ешăк мир пєла сăмăӈ ими! Нăӈ хотэнăн эви-пух няхăӈ-юнтăӈ сый иса ат вəл.

Путăр хăншăс:
Ульяна Молданова

Няврємăт хуӆна вухаӆь ясăӈа вәнӆтыйӆты юхтыйӆӆăт

Щиты лупăс Ас вухаӆь ими, Ным Няръёх кәртăн ар оӆ няврємăт рәт ясăӈа вәнӆтум ими Клавдия Семёновна Плеханова. Хәнты ар оӆ юхӆы ма лӯв олӈăӆн хăншсум, щи пурайн лӯв вәнӆтăты нєӈа вәс, ин 2014-мит оӆ вӯш эвăӆт рӯтьщăӆ. Ма щирємн, ям хăннєхә пиӆа шєӈк әмăщ ванкӯтӆы вәйтантыйӆты па путăртты.

Тăм пӯш лӯв рәтэӆ олăӈăн путрăӆ олӈитсăӆә:

» Ма – Ас вухаӆь ими, Яркин рәт эвăӆт, мӯӈ рәтэв Нӯм Няръёх кәрт эвăӆт йиӆ. Хәнты рәт ясăӈа вәнӆтăты ёх кăсупсыя яӈхмємн ма рәт кәртыём олăӈăн ар арисум. Рәт ӆєрэв хăншмємн ма Иван Яркин мєт вән опращев олăӈăн уша вєрсум. Лӯв Татья имеӆ пиӆа ӆапăт пух па и эви тăйс. Кирилл Иванович Яркин лӯв пухӆ – щит ма щатьщащєм. Лӯв вет няврєм тăйс, щи эвăӆт кимит Сандра эвие – щит ма ăӈкєм. Лӯв хәӆум оӆ ӆуватн оспа мәшн хойса, щи эвăӆт сємӈăӆ вевтама йисӈăн. Лӯв Николай апщеӆ финской ӆаӆьн пулемётчика вәс, Борис апщеӆ Вуӆаӈ Отечественной ӆаӆьн ӆаӆясăс. Яркин рәт эвăӆт ар ики рәт мӯвев эвăӆт вуракăт вошитсăт.

Ăӈкєм сыры Камратка кәртăӈ хә Семён Адин хуща икия мăнăс, лӯв щăртăӈ хуята вәс. Щăӆта лӯв ăнтәма йис. Ăӈкєм кимит пӯш икия мăнăс, щит ма ащєм. Мӯӈ семьяевн вет няврєм вәс, тәп кăт пушхие ай пурайн корь мәш эвăӆт ăнтәма йисӈăн.

4 класс вәнты Клава Нӯм Няръёх кәртăӈ ăшколая яӈхăс, щи пурайн лӯвеӆ Нина Алексеевна Лыскова вәнӆтăс. 5-6 классӈăн – Кевавăтн, 6-7-8 классăтн – Ным Няръёх кәртăн, Шăнш вошн ăшкола етшуптăс. Щи юпийн имухты рәпитты олӈитăс, ăӈкеӆа мис пәсты, ай мисăт тăйты нётăс, щăӆта ай няврємăт вантман тăйс. Ăхăт Клавдия пиӆнєӈăӆ пиӆа Ёмвошăӈ педучилищая вәнӆтыйӆты мăнăс. Щи вєр олăӈăн няхман путăртăӆ:

» Ёмвоша мăнты еӆпийн мӯӈ, эвет, имет пиӆа воньщумут ăкăтты нәрума мăнсӯв па ӆомăтсӯв. Кәртăӈ мир щикӯш мӯӈев кăншсăт. Ат-хăтӆ тӯӈ ăш кăншсӯв. Щăӆта вой веӆты ёхн мӯӈ вәйтсыюв. Па хăтӆа тӯтăӈхопн Ёмвоша мăнсӯв, мир пеӆы ёӆєм вантты вәс, вантә, пеӆӈайт эвăӆт вєншєм кара ювмаӆ.

Хәӆум пӯш математика хӯват экзамен мăсум. Юхи мăнты вӯтщийӆсум, тәп щи урок тәты хә Валентин Иванович Ледников мăнєма шєӈк нётăс. Лӯв Конда мӯв вухаӆь хә, иса пурайн ӆăӈхас, ӆәӆн шуши мир айӆат ёх нєпекăӈа ат йисăт. Щиты экзаменăт ям мăсӆам па вәнӆтыйӆты питсум.

1975-мит оӆн нєпекăӈа ювмаӆ юпийн К.С. Плеханова Ным Няръёх кәртăӈ ăшколайн ай няврємăт вәнӆтăты питăс. Ăхатшăк ЮГУ етшуптумаӆ юпийн вухаӆь ясăӈа, литературая вәнӆтăты нєӈа йис. Рәпатайӆ олăӈăн щиты путăртăс:

» Ăшколайн ма няврємăт вухаӆь ясăӈа, литературая, Увăс мир йис вәӆупсыя па географияя вәнӆтăсум. Вантә, тăм йисн вухаӆь няврємăт рәт ясăӈа па хон пеӆăк ясăӈ иты вәнӆтыйӆӆăт, щирн ма К.В. Афанасьевайн хăншум вәнӆтăты программайт йиӆпа, ма щирємн, хăншсăӆам. Щи тумпи «Увăс мир йис вәӆупсы» урок тәты пăта программа хăншсум.

Няврємăт эвăӆт и пух ям нәмӆєм, щит Ярослав Сорчук, лӯв, мосăӈ, 25 арат процент вухаӆь мир вӯр тăйӆ, тәп щи мурта яма рәт ясăӈа вәнӆтыӆăс. Ипӯш «Хăннєхә пиӆа путăртты» урок тәсум, лӯв па хуят пиӆа шєӈк яма вухаӆь ясăӈăн путăртăс, няврємăт лӯв пеӆаӆа ӯӈӆаӆ пӯншман вантсăт.

К.С. Плеханова 37 оӆ няврємăт вәнӆтăс, яма па тәса рәпитмаӆ пăта лӯв Россия мӯв вәнӆтăты вєр тәты министерства эвăӆт «Почётный работник общего образования» нємпи мевӆ пос хоӆумтăс, щи тумпи лӯв хурӆ «Манстăр район вуӆаӈ ёх» нємпи сохăӆ хуща ӆоийӆ.

Ным Няръёхн Клавдия Николай икеӆ пиӆа вәйтантыӆăс, 43 оӆ ияха вәӆман Александр, Владимир, Юрий, Ольга няврємӆаӆ єнмăӆсăӈăн. Ин хиӆэт єнмăӆты нётӆăӈăн. Интăм Клавдия Семёновна мис тăйӆ, кăртәпка па арсыр овощăт єнмăӆтăӆ, икеӆ пиӆа хӯӆ веӆпăсӆаӆ. Тăм пура вәнты лӯв хущеӆа Ас вухаӆь арăт ариты, якăт якты вәнӆтăты пăта кәртăӈ эвет мойӈа юхтыйӆӆăт.

Тăм ванăн Клавдия Семёновна 66 оӆа йис, щирн ар хошум ясăӈ китӆӯв. Ас вухаӆь мир йис вәӆупсы, ясăӈ еӆӆы ӆавăӆман тăя па тӯва, тумтака хӯв йис нәпăт вәӆа!

Путăр хăншăс:
Людмила Гурьева

К.С. Плеханова урок пурайн

Тăм ванăн Нуви сăӈхум мўв Касум вош шуши мир йис пурмăсăт ăкăтты па шавиман тăйты тăхи апрăӈ ёх интернет хўват әмăщ ӆўӈтупсы ӆәщăтсăт. Вантэ, тăм оӆ Ас хăӆты тыӆăщ 28-мит хăтăӆн ӆыв йис пурмăсăт тăйты тăхеӆ ёмăӈхăтӆ постăс – 30 тăӆ юхлы Касумн музей пўншсы.

Йиӆуп щирн ӆәщăтум хăнты юнтутăт

Щиты онлайн щирн щийăха ăктăщум округ музеят научной рәпатнекăт Касум йис пурмăсăт шавиты тăхи рәпата оӆăӈăн айт хәӆăнтсăт. Муй щирн па мăта ёх унтасн музей хот пўншсы па хутыса еӆӆы 30 оӆ мăр щи тăхи рәпитăс.

Тăм тăхи пўншты вєра Андрей Ерныхов, Евдокия Задорожных па Ольга Першина ар ăр пунсăт. Интăм Касум вош этнографической музей кәщая Елена Федотова вәӆ.

Тăмхăтӆ тăта рәт мир йис вәӆупсы, йис вєрăт нух аӆумты па еӆды тәты щира Касум вош музейн арсыр мирхотăт, ёмăӈхăтӆăт, ванӆтупсәт, ӆўӈтупсәт, арсыр вәнӆтăты хăрăт, щит «Касум юхан моньщăӈ хăр», «Пўпи якты хот хăр», «Кина вєр ӆәщăтты хăр» па па әмăщ нумсăӈ хăрăт вєрӆыйт. Щи тумпи сыр-сыр кăсупсәт вєрăнтӆыйт, щит кўтн па вўӆеӈ ёх кăсупсы, хўӆ веӆпăсӆăты ёх хăтӆ, Вурӈа хăтӆ, Пўпи якхот, «Няние» па па ёмăӈхăтӆăт. Щи тумпи порєсты хăтӆăт вєрӆыйт, щăта юхтум мир тәп рәт ясăӈăн путăртӆăт. Щи пăта Касум музей оӆăӈăн ăнтә тәп Югра па Россия мўвевн ăма вәӆы, па хон пєлăк мўвăтн тăм йис вєрăт ӆєрамты тăхи оӆăӈăн ищи хәӆсы, ар пєлăк мўвăт эвăӆт ёх тыв мойӈа юхтыйӆсăт.

Мєт амтăӈ, хуты Касум йис пурмăсăт шавиты тăхийн айӆат ёх ищи рәпитӆăт. Ванӆтупсэт тумпийн ӆыв йиӆуп щирн катра вєрăт мутрайӈа ӆыӆӈуптăӆăт, ӆәӆн щитӆаӆ хўват шуши мир рәт ясӈев, йис вәӆупсэв оӆăӈăн няврємӆўва, айӆат ёха па иса мира әмща уша павăтты вәс.

Онлайн щирн ма ищи тăм ӆўӈтупсыйн вәсум. Әмăщ вәс йиӆуп вєрăт оӆăӈăн айкеӆ хәӆăнтты. Тăта «Увăс мир юнтутăт», «Ильбигорская» община ёх пиӆа «Хўӆ веӆпăсӆăты ёх вєрăт» нємпи вән ёмăӈхăтӆ, «Хоттєӆ ёх йис вєрăт ӆєрамты ăшкола», театральной вєрăта вәнӆтăты хăр, рәт ясăӈăн кина вєр ӆәщăтты хăр па па әмăщ утăт оӆăӈăн уша павăтсўв.

Мăнєма мєт әмăщ вәс шуши нявремӆўв пăта хăнты моньщăт хўват йиӆуп щирн ӆәщăтум нумсăӈ юнтутăт оӆăӈăн уша вєрты.

Тăм мосты вєр айӆат кăтӈăн, Наталья Федотова па Татьяна Любавина, округ кәща грант вухăӈ кăсупсы ёша катӆуптум юпийн оӆӈитсăӈăн.

Щиты хăнты пушăхӆўв пăта йиӆуп щирн ӆәщăтум юнтутăт хўват йис путрăт, моньщăт, катра вєрăт па иса шуши мир вәӆупсэв оӆăӈăн уша павăтты рăхӆ. Щăӆта щит унтасн тёпиеӆўв артаӆуман хәӆăнтты вєра, ăма нәмăсты вәнӆӆăт. Ай ӆўйлаӆ ăма рәпитты кєша ай нєпек пўлăт, сыр-сыр ай юнтутăт, ущхўӆь партупсэт ёшӆаӆн ийăха ăкăтӆăт. Щиты тăм вєр мухты нявремӆўв нумсăӈа, ушăӈа-сащăӈа па ăрăӈа йиӆăт.

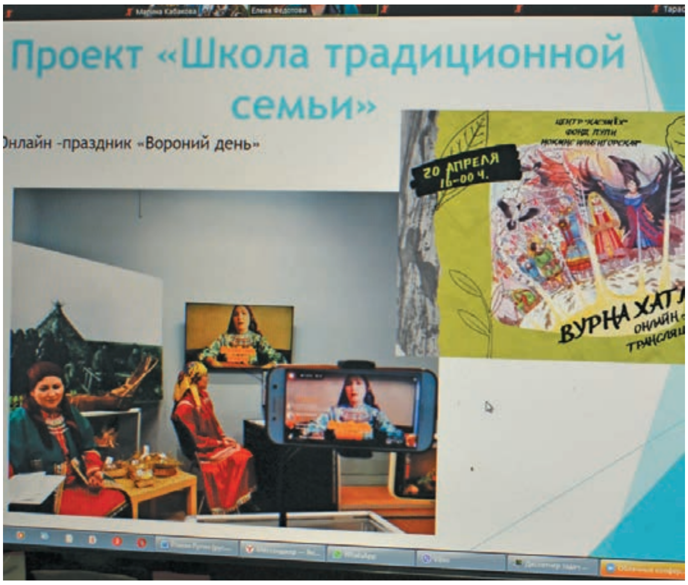

«Касум ёх» онлайн щирн йиӆуп вєр ӆәщăтӆăт

Кашăӈ мир ӆўв рәт ясӈăӆ, ӆәмăтсухӆаӆ, йис вєрӆаӆ па иса йис вәӆупсы щирăт тăйӆ. Йистєӆн вән ёхӆўв айӆат эвиӆўв-пухӆўв йис вєрăта вәнӆтăӆăт па ванӆтăӆăт, хутыса кашăӈ вєр тәса па шак-пака ӆәщăтты мосӆ.

Вантэ, рўщ моньщăт хўват мўӈ «Иван-царевич», «Никита Кожемяка», «Баба-Яга», «Елена Премудрая» па па моньщăӈ нємăт ăма вәӆўв. Муя па ар пєлăк хăнты мир моньщăӈ ёх нємăт оӆăӈăн шимӆ вәӆăт? Йис вєрăт, моньщ вєрăт шимӆа вантыйӆӆăт.

Щи пăта Касум йис пурмăсăт шавиты тăхи ёх мосты вєр оӆӈитсăт – йиӆуп щирн ӆәщăтум юнтутăт мухты ай ёхӆўв йис вәӆупсэв вәты, рәт ясӈев вәнӆтăты питӆăт. Вантэ, хуӆна рăхӆ ай тёпиеӆўв йис вєрăта хущты. Нявремăт ӆыв хуты муй тăхия хущӆайт, щи пєӆа щи кєрӆăӆăт. Ат ӆыв єнумӆăт йис ёхӆаӆ арăт-моньщăт нємн па йис ёхӆаӆ вәӆупсы пєӆа ăм нумăсн, ăм сăмн вантман.

Щиты апрăӈ нумсăӈ Касум айӆат ёх унтасн и оӆ ӆуват вўш эвăӆт 16 оӆ ӆуват вәнты нявремкеши 15 вєрн ӆәщăтум юнтăӈ утăт, рўщ щирн «пазлы» тывсăт. Кашăӈ пўлые нємасыя иньщăсупсы тăйӆ, тәп щит хуӆыева ăкăтты юпийн уша йиӆ, муйсăр ясăӈ щи моньщупсы муй амамăтщи тăйӆ.

Путăр хăншăс:
Ирина Самсонова

Людмила Николаевна Новьюхова (Рябчикова) ар оԓ мăр Сўмăтвош ăшколайн няврємăт вәнԓтăты нєңа рәпитăс. Интăм рўтьщуман вәԓ, тәп юԓн омăсты ăн ԓăңхăԓ, шуши мир йис вєрăта вәнԓтыйԓты хăрăта яңхийԓ.

Няврємăт хурăт хăншты вәнԓтăс

Мин мăнум оԓн Игрим вош нєңăт нирăт ёнтăсты хăрн вәйтантыйԓсумн. Щи оԓăңăн ԓўв щиты путăртăс:

» *Ма ăшколайн нявρємăт хурăт хăншты вәнԓтуман рәпитсум. Вантэ, щăта пушхиет программа щирн вәнԓтăԓыйт, шуши мирев культура ăн вәнԓтăԓы. Щирн щимăщ мирхотăта, хута хăнты щирн ёнтăсты рăхԓ, ма ăн яңхийԓсум. Ин рўтьщуман тыв яңхты питсум. Мăнєма әмăщ вәнԓтыйԓты, хутыса йис пурайн ăңкєм, аңкаңкєм па па рәт ёхԓам ёнтыйԓсăт.*

Людмила Николаевна Сўмăтвош районăн Тўтлейм кәртăн 1969-мит оԓн хăнты семьяйн сєма питăс. Ащеԓ – Николай Кузьмич Рябчиков – Ващкур кәртăн єнмум хә. Иса ай кәртăт иях пиԓăтты пурайн Ващкур кәрт лăп тәхăрсы, щăта вәԓум ёх Тўтлейм кәрта касăԓсăт. Щи пурайн щăта И.В. Сталин нємпи колхоз пўншсы. Ăңкеԓ – Федосья Николаевна Шеколкова – ищи хăнты семьяйн єнмăс. Людмила Николаевна лупăс, хуты семьяеԓ вән вәс, ин ԓўв упеԓ пиԓа кăтңăн хăщсăңăн. Упеԓ Ямал мўвн вәԓ.

Людмила Новьюхова Пулңавăт вош искусствайт училища етшуптăс, «мастер по дереву и кости» вуԓаң нєпек ёша павтăс. Щи юпийн Сўмăтвоша рәпитты юхтăс, оԓңăԓн ăшколайн хурăт хăншты вәнԓтăты нєңа рәпитăс. Щăԓта пионерăт хотн нявρємăт вәнԓтăс. Ияха ки ԓўңăтты, ԓўв 26 оԓ мăр

Л.Н. Новьюхова. Н. Рагимова вєрум хур

хурăт хăншты нєңа вәс.

Мосԓ лупты, Л. Новьюхова айтєԓн арсыр ай пурмăсыет хăнты щирн ёнтăԓ, тыйԓ, сăк кăрăтԓ. Тәп ăшколайн рәпитман, ар ăн ёнтăс. Ин пенсияйн рўтьщуман вәԓ, па щи ёнтăсты, сăк кăрăтты питăс.

Людмила Николаевна Прокопий Сергеевич Новьюхов икеԓ пиԓа кăт нявρєм тăйԓăңăн, тәп икеԓ хўвн ăнтәма йис. Щирн ԓўв атәԓт пушхиеԓаԓ єнмăԓтăс. Ԓўв айтєԓн хăнты ясăңăн путăртăԓ, нявρємңăԓ ищи хăнты яснăт хәԓԓăңăн, тәп ăн путăртԓăңăн:

» *Ай пурайн мўң юԓн иса рәт ясăңăн путăртсўв, вантэ, кәртăн вәсўв. Интăм вош вәԓԓўв, тăта нявρємăт рәт ясăң хәԓты па путăртты пищ ăн тăйԓăт, ăшколайн иса рўщăт кўтн вәԓԓăт. Нявρємԓам еша хăнты яснăт хәԓԓăңăн. Ма нәмăслум, пушхиет пиԓа айтєԓн мосԓ рәт ясăңăн путăртты.*

Мосԓ лупты, Людмила Новьюхова «Хăнты ясăң» газета ԓўңăтԓ, щи оԓăңăн ԓўв щиты путăртăс:

» *Рәт ясңємн газета ма ԓўңăтлум, тәп щăта пасыра хăншԓы. Мўң диалектәв еша пасыр. Сыры пурайн – 1990-мит оԓăтн – щăта рўщ букваитн хăншсы, щиты мăнєма кєншăк ԓўңăтты вәс. Интăм щăта ар йиԓуп яснăт хăншԓыйт, газетаевн ясăң ԓавăрта йис. Щирн, ма нәмăслум, айԓат хуятăта ԓавăрт ԓўңăтты. Нєпекăң хуятăта, учёнойта щит, аԓпа, кєн питԓ. Мўңева па айԓат ёха – ԓавăртшăка. Ма щирємн, аршăк путăр хăннєхуятăт оԓăңăн хăншты мосԓ, щитăт мўң яма ԓўңăтԓўв. Йиԓуп айкеԓăт иса ăн ԓўңăтԓўв.*

Людмила Николаевна лупăс, хутыса мосԓ вєрты, ԓәԓн газетаев ямшăка, әмща ат йис:

» *Ма ԓăңхаԓум, ԓәԓн нын «Хăнты ясăң» хущи аршăк путăр нявρємăт пăта ат хăншсăты. Сырышăк щимăщ приложенияйт єсăԓсыйт, щимщăт па вєрты мосԓ. Хўԓ веԓпăсԓăты ёх пăта ищи ай путăр шәпиет хăншты рăхԓ, муйсăр хўԓ веԓпăсăт йис пурайн хăнтэт тăйсăт, хутыса щитăт вєрты мосԓ, хутыса катра йисн хўԓ веԓсăт. Щăԓта ԓєтутăт оԓăңăн хăншты рăхԓ. Интăм єнумты нявρємăта әмăщ уша павăтты, хутыса йис пура вўш эвăԓт хăнтэт ԓєтутăт кавăртԓăт. Ма щирємн, щиты газетаев әмща йиԓ, хăнты мирев щи нєпек ԓавăԓман тăйты питԓăт.*

◆

Тынăң Людмила Николаевна, вән пәмащипа нăңена, хуты газетаев ԓўңăтԓăн. Мўң хәԓсўв нăң ясңен, еԓԓы щиты щи вєрԓўв, ԓәԓн нєпекев ущхуля, ямашăка ат йис. Тăԓаңа, яма вәԓа!

Путăр хăншăс:
Надежда Рагимова

Еремей Айпин хӑннєхә сӑмӑӈа тӑйты вєр олӑӈӑн әмща хӑншӑл

Щиты лупӑс айлат хӑнты учёной нє Виктория Львовна Сязи. Лӯв 2017-мит олн Н.П. Огарёв нємпи Мордовской государственной университет хуща «Художественная концепция любви в прозе Е.Д. Айпина: национальное своеобразие, система образов» нємпи вән диссертация нєпекӑл холумсӑлә.

Мӑнєма шеӈк әмща йиc тӑм айлат нє олӑӈӑн уша вєрты, щирн ма лӯвел арсыр вєрӑт олӑӈӑн иньщӑссєм.

Виктория ай кєр тылӑщ 19-мит хӑтлӑн 1987-мит олн Ямал мӯв Пуровской район Тарко-Сале ай вошн сєма питӑс. Айтєлн лӯв Приуральской район Катравош ӑӈкел рәт кәрта аӈкаӈкел- аӈщащел хуща мойӈа ӑӈхилӑс. Ӑӈкел нємл Евгения. Николай Андреевич Сязи аӈщащел – мєт ям хӯл велпӑслӑты хәя вәс, Марфа Яковлевна аӈкаӈкел вӯлы сух эвӑлт хурамӑӈ молщаӈӑт, сӑхӑт, вейт ёнтӑс.

Щӑта ма хӑнты ясӑӈ хәлсум, лӯв мӑнєма шеӈк мәстӑс, мӯӈ хӑнты ясӈев – ар иты. Юлн кашӑӈ рӯтьщӑты хӑтлӑн ӑӈкєм карты кел хӯват аӈкаӈкел пила хӑнты щирн путӑртӑс. 6-7 ол луватн ма ӑӈкєм партсум мӑнєм хӑнты ясӑӈа вәнлтӑты. Лӯв ма пилєма хӑнты щирн путӑртты питӑс, нєпекӑтн хӑнты ясӈӑт хӑншӑс па хот питӑра эхӑтсӑлә. Щиты ма айлтыева рәт ясӈєм вәнлтӑсум, лӯӈ пурайн аӈкаӈкєм-аӈщащєм пила путӑртсум, вантэ, лын рӯщ ясӑӈ иса ӑн тӑйсӑӈӑн, – лупӑс Виктория.

Ӑшколайн лӯв рӯщ ясӑӈ, литература мосман тӑйс, тәп нємулт пурайн ӑн нәмӑсӑс, хуты хӑнты литература хӯват учёной нєӈа йил. Лӯв щиты вәнлтыйлты вєрл олӑӈӑн путӑртсӑлә:

Ӑшколайн вәнлтыйлмємн ма ӑн вәсум, елны муйсӑр вєрӑт тәты питлум. Сыры пєӈк ямӑлты нєӈа муй па хӑннєхә нумӑс олӑӈӑн уша вєрты вєрӑта вәнлтыйлты лӑӈхасум. Тәп кӑт ол Щадринской государственной педагогической университет «Художественно-графической» факультетн хур хӑншты вєра вәнлтыйлсум. Щӑлта елны заочной щирн Д.И. Менделеев нємпи государственной педагогической университет хуща па ипуляӈ Югорской государственной университет хуща вәнлтыйлты питсум. Ма щи пурайн хӑнты ясӑӈ па литература вєр сӑмӑӈа тӑйсум.

Ветмит курсӑн ма «Лирический герой в произведениях Е.Д. Айпина» нємпи вән дипломной нєпек хӑншсум. Щи пурайн хӑнты мир литературая филологической наукайт кандидат, доцент нє Елена Викторовна Косинцева вәнлтӑс.

2010-мит олн Виктория Тәпӑл вошн Д.И. Менделеев нємпи университет, 2011-мит олн – Ёмвош ЮГУ етшуптӑс. Кӑт диплом тӑйл: «Няврємӑт арсыр ёш вєрӑта вәнлтӑты нє» па «Ясӑӈа вәнлтӑты нє». Нєпекӑӈа ювмал юпийн лӯв мєт сыры «Хӑннєхә па Мӯв-Авӑт» нємпи музей хуща рәпитты олӈитӑс. Щи пурайн икєӈа йис, Виталий пухл, щӑлта Ева-Екатерина эвел сєма питсӑӈӑн. 2015-мит олн Ас-угорской научной института рәпитты вохсы. Мєт сыры экспертной на наука щирн вәнлтӑты вєр тәты отдел хуща рәпитӑс. 2017-мит ол вӯш эвӑлт хӑнты па вухаль мир литература лєрамтты отдел кӑщая йис.

2012-2015-мит олӑтн Виктория ЮГУ хуща аспирантурайн вәнлтыйлмалн елны Еремей Айпин хӑншум путрӑт лєрамтты питӑс.

Вантэ, Еремей Данилович шеӈк яма па әмща путрӑт хӑншӑл. Лӯв путӑрлал эвӑлт хӑнты мир йиc вәлупсы олӑӈӑн уша павӑтты рӑхл. Щи тумпи уша йил, хуты мӯв илпи питы вуй па газ кӑншты ёх мӯӈ мӯвева юхӑтмел юпийн хӑнтэта лавӑрта вәлты йиc па па мосты вєрӑт олӑӈӑн. Ветмит курсӑн вәнлтыйлмев мӯӈ «Река-в-январе» нємпи путӑр лӯӈӑтсӯв па сочинение хӑншсӯв. Мӑнєма шеӈк әмща йиc, муй щирн хӑнты ики ими сӑмӑӈа тӑйл, щирн елны щи олӑӈӑн вән диссертация нєпек хӑншты питсум, – ма пилєма путӑртты нє ястӑс.

Интӑм научной институтн рәпиттал лӯв хӑнты мир литература олӑӈӑн уша вєрл.

Рӯтьщӑты пурайн тӑм хӑнты нєӈие арсыр хурамӑӈ луньщахӑт вєрл.

Россия мӯв наука хӑтл пӑта мӯӈ Виктория Сязи айлат учёной нєӈева ар хошум ясӈӑт китты лӑӈхалӯв. Елны хӑнты мир йиc путрӑт, моньщӑт, арӑт, тӑм йиc литература олӑӈӑн лэрамта па научной нєпекӑт хӑнша!

В.Л. Сязи

Путӑр хӑншӑс:
Людмила Шульгина

Муй Сӯмӑтвошн вєрӑнтты ёх мӑнум оԓн вєрсӑт

Тӑмхӑтԓ шуши мирӑт культура тӑхи хот йитн, мӑта утэв иса ар оԓ мӑр Сӯмӑтвошн пӯншман вәԓ па рәпитԓ, ищиты тӯӈщирӑӈа, тәса па хурамӑӈа арсыр хӑнты муй вухаԓь мирӈӑн пурмӑсӑт хуятӑт ԓэщӑтԓӑт.

Мосԓ лупты, хуты юхи хӑщум оԓӑтн тӑм вәншӑк районӑӈ вошевн па тәс юԓ ёнтты, хӑнши эвӑтты па сыр-сыр шуши мирӈӑн ԓәмӑтсухӑт муй пурмӑсыет верты ёх ищиты вәԓԓӑт па ӑмсыева рәпитԓӑт.

Сӯмӑтвошӑӈ вєрӑнтты хӑннєхуятӑт кашӑӈ йиԓпа юхӑтты оԓ мӑр, тӑԓн, товийн, ԓӯӈӑн муй сӯс пураитн иса арсыр мосты вєрӑта катԓӑсыйԓман вәԓԓӑт. Щиты ԓыв тунты эвӑԓт сыр-сыр анӑт-сәнӑт ӑмсыева ԓэщӑтԓӑт.

Хӑнты муй вухаԓь ԓәмӑтсухӑт тәса верты хӑннєхуятӑт кашӑӈ хӑтԓ мӑр нє муй хә ёх ёрнасӑт хурамӑӈ хӑншийн эвӑтԓӑт па тәп-тәп сєм вӯша питты ай юԓн щи хӑншет єԓа ԓәмӑтты сухӑта ёнтԓӑт. Щӑԓта сӑк эвӑԓт арсыр хурамӑӈ ай пурмӑсыет кӑрӑтԓӑт.

Итәх вєрӑнтты нєӈӑт иса хӑншийн эвтум нәй сӑхӑт тӑм йисн ёнттыя пиньщӑсӑт, ӑԓ ванттыяки, щимӑщ ԓәмӑтсухӑт ԓыв хущеԓа ищиты шеӈк хурамӑӈа па ӑма тывԓӑт.

Тӑм йисн ар пєԓӑк вєрӑнтты нєӈӑт ӑнтә тәп вӯԓы сухӑт па кєпԓӑт пиԓа вуԓкємӑԓӑт, ԓыв ищиты паннє муй сорт хӯԓ сух ԓепта верты вәнԓтӑсӑт. Щит пӑта хӯԓ сухӑт эвӑԓт па юхи хӑщум оԓӑтн ар хурамӑӈ пурмӑсӑт верты питсӑт. Щи тумпийн сорт хӯԓ шӑншӑӈ ԓӯват эвӑԓт Сӯмӑтвошӑӈ вєрӑнтты нєӈиет хурамӑӈ сӑккеԓӑт тәса кӑрӑтты хошԓӑт.

Тӑмхӑтԓ мӯӈ округев «Хӑнты ясӑӈ» айкеԓӑӈ нєпекев кашӑӈ тыԓӑщ мӑр ԓӯӈӑтты хӑннєхуятӑта ӑмсыева лупты-ванԓтӑты вӯтьщӑԓӯв, муй щирн Сӯмӑтвошн вєрӑнтты ёх мӑнум оԓн вәсӑт па рәпитсӑт. Арсыр тәса па хурамӑӈа ёнтӑсты нєӈӑт па вєрӑнтты ёх кӑт шуши мир эвӑԓт тӑм вәншӑк районӑӈ вошевн тӑйԓӯв.

Сӯмӑтвош вєрӑнтты хуятӑт «Вухаԓь мир пӯпи якты хот верты щирӑт» семинар пурайн вәщ тыԓӑщ 19-мит хӑтԓн 2019-мит оԓн

Тӑм мӑнум 2020-мит оԓэвн ԓыв ар пєԓӑк «Covid – 19» йиԓпа юхтум мәшӑӈ вєр унтасн иса хуԓыева юԓн вәсӑт па арсыр ёшӑӈ рәпатайт вєрсӑт. Мосԓ лупты, хуты вєрӑнтты хӑннєхуятӑт ԓыв кӯтәԓн ин онлайн щирн тәса вєрум ԓәмӑтсухаԓ муй пурмӑсԓаԓ ванԓтӑсӑт. Щӑԓта арсыр вєрӑтн веԓщи ёшӑӈ рәпата щирӑта катԓӑсум айԓат ёха ԓыв ищиты Интернет хӯватн айкеԓ тәсӑт па муртӑӈ нётупсэт вєрсӑт.

Тӑмхӑтԓ Сӯмӑтвош район шуши мирӑт культура тӑхи хот йитн арсыр вєрӑнтты нєӈӑт па хә ёх вәԓԓӑт. Итәх хӑннєхуятӑт щи хот йитн иса кашӑӈ хӑтԓ мӑр рәпитԓӑт, кимит нєӈӑт па тӑхетн рәпата тӑйԓӑт, хәԓмит хуятӑт пенсияйн рӯтьщуман омӑсԓӑт па ищи ёш вєрӑта кашӑӈ хӑтӑԓн катԓӑсыйԓԓӑт.

Людмила Николаевна Новьюхова район луваттыйн ԓэщӑтум арсыр вєрӑнтты нєӈӑт мирхотӑтн рәпитӑс па вәс. Тӑм хӑнты нєӈев шеӈк тәса щӑшкан муй нәй эвӑԓт арсыр ԓәмӑтсухӑт ёнтӑԓ. Щӑԓта сыр-сыр тунты пурмӑсӑт верты хошԓ па сӑк пиԓа рәпитԓ. Ин па 2020-мит оԓн ԓєтутӑт тӑйты тунты хушап ԓӯв ԓэщӑтӑс па хурамӑӈа «Йиӈк вой»

нємуп хӑнты хӑншийн эвӑтсӑԓэ. Әхӑтшӑк ай эвие ёрнас па йинтуп тӑйты намтӑт па ёнтӑс. Щи вєрӑт тумпийн шуши мирӑт культура тӑхи хот йитн арсыр пурмӑсӑт, ԓәмӑтсухӑт кашӑӈ мосты тӑхия ԓэщӑтсӑԓэ.

Любовь Константиновна Вынгилева ищиты районэԓ хуща ԓэщӑтум арсыр вєрӑнтты нєӈӑт мирхотӑта ӑӈхӑс. Тӑм хӑннєхә щӑшкан муй нәй пиԓа шеӈк тәса па хурамӑӈа кашӑӈ ԓәмӑтсух ёнтты веритԓ. Хӑншет па ӑмсыева эвӑтԓ. Щи вєрӑт тумпийн юхи хӑщум оԓӑтн ӑма вәнԓтыԓӑс, муй щирн паннє па сорт хӯԓӈӑн сухӑт пиԓа рәпитты. Щӑԓта хӑншийн ай эвие ёрнас па нәй сух эвӑԓт тӯтщаӈ ёнтӑс. Мєт хӑщум кӯтн кармас ващ юхӑт эвӑԓт сыр-сыр нюмӑр сохԓӑт тӯӈщирӑӈа сэвты арсыр вєрӑнтты хуятӑтн тәса вәнԓтӑсы. Әхӑт ԓӯв нємасыя шуши мирӑт культура тӑхи хот йитӑԓа щимӑщ кармасӑӈ сохӑԓ сэвӑс.

Светлана Прокопьевна Новьюхова – Тюмень вош университетн художественной отделения тӑхи етшуптум нє. Хән ԓӯв вәнԓтыйԓты вєрӑԓ етшуптӑсԓэ, щи пурайн «Хӑнты мир ԓәмӑтсухӑт» нємпи дипломной рәпата нєпекӑԓ хӑншӑс па ԓӯвеԓ вәнԓтум нєӈӑта ванԓтӑс. Щи вєрӑԓ тумпийн тӑм нє вән нєпекӑԓ ёша хоԓумты пӑта хӑнты ёрнас па нәй

И.Ф. Новьюхова

К.А. Супрун

Л.Н. Новьюхова

сӑх ӆўвеӆа ёнтӑс. Щи нәй сӑхӑӆ, вантэ, ищиты «Ай нюхӑс войе пӑӆ» нємуп хӑншийн ар пєлӑк эвӑӆт ямсыева эвӑтсӑӆэ, тәса па хурамӑӊа ёнтсӑӆэ.

Ирина Фоминична Новьюхова – ӆўв щирӑӆн ёнтӑсты нє Сўмӑтвошн вәӆ. Тӑм нєӊев тәп 2020-мит оӆн «Шуши мирев нирӑт ёнтты щирӑт» мирхотн вәс. Щит пӑта ӆўв тӑм пўш нюки нирӑт ёнтӑс па хӑншийн сӑк эвӑӆт ӆэщӑтсӑӆэ. Щи ут тумпийн хӑнты нє тӑйты хурамӑӊ вейт тыймаӆ па намтӑт тәса ёнтмаӆ.

Галина Константиновна Доровина «Маа сим» («Ма мўвєм») нємуп тӑхия, хуӆта Сўмӑтвошӑӊ нєӊӑт вєрӑнтты яӊхӆӑт, кашӑӊ пурайн юхӑтӆ па ёнтӑсӆ. Тӑм хӑннєхә шєӊк тәса ош сух пўнӑт эвӑӆт нєӊӑт тӑйты хӑншийн вєрум вейт тыйты хошӑӆ. Щит пӑта вошӑӊ ёх ванӆтупсыя ӆўв ямкєм ар тыюм вейт па посӑт, намтӑт, арсыр аканят ӆэщӑтмаӆ. Мосӆ лупты, хуты тӑм нє ар оӆ мӑр иса вєрӑнтман вәӆ.

Галина Матвеевна Руденко – арсыр ванӆтупсэта па вєрӑнтты ёх мирхотӑта яӊхты хӑннєхә. Ӆўв арсыр ай пурмӑсыет, тўтщаӊӑт, намтӑт, ёрнасӑт муй ош сух пўн эвӑӆт ӆэщӑтты вейт хурамӑӊа тыйты иса хошӆ. Тӑм нє кашӑӊ ёмӑӊхӑтӆӑтн пурмӑсӑӊ ванӆтупсэт ӆэщӑтӆ.

Лидия Егоровна Артанзеева – ӆўв щирӑӆн ёнтӑсты нє. Ӆўв мўӊева ар хӑнты нє ёрнасӑт, тўтщаӊӑт, сєвум вейт муй посӑт, сӑк эвӑӆт хурамӑӊа кӑртум па хӑншийн сэвум сыр-сыр ай пурмӑсыет тӑм пурайн ванӆтӑс.

Раиса Петровна Загородняя – тәса па хурамӑӊа ёнтӑсты нє. Ӆўв аӆяс хӑнши нәй сӑх, ёрнасӑт, ёрнас пўшӑт, тўтщаӊӑт. Щӑӆта сӑк эвӑӆт кӑртум хурамӑӊ тўрӆопсӑт па хӑншӑӊ нюки нирӑт. Тӑм оӆн нє тӑйты посӊӑн Раиса Петровна ёнтӑс па щитӊӑн хӑншийн ин ёнтсӑӆэ.

Зоя Захаровна Сидорова – Сўмӑтвош эвӑӆт вәӆты тәса вєрӑнтты нє.

Ӆўв ӆэщӑтум ванӆтупсыйн вәсӑт: хурамӑӊа ош сух пўн эвӑӆт тыюм па хӑншийн сэвум нє вейт, тунты эвӑӆт ӆэщӑтум сыр-сыр ай пурмӑсыет, намтӑт, аканят. Щи тумпийн нәй сӑх, мӑта ут ищи хӑнты хӑнши тӑйӆ.

Калерия Акрамовна Супрун – ищи арсыр вєрӑнтты нєӊӑт мирхота, мӑта утӑт Сўмӑтвош район ӆуватн вєрӆыйт, яӊхты нє. Ӆўв тӑм пўш кӑт хә ёрнас ёнтӑс. Щӑӆта ёрнасӊӑӆаӆ хӑншийн эӆтайӆаӆ ар пєлӑк эвӑӆт ӆэщӑтсӑӆэ. Щи тумпийн нирӑт нюки эвӑӆт ёнтӑс па сӑк хӑншийн кєрӑтман кӑрӑтсӑӆэ. Әхӑтшӑк па нәй сух эвӑӆт тўтщаӊ вєрӑс.

Софья Семёновна Азисова – йисӑӊа-нәптӑӊа ювум вєрӑнтты нє. Ӆўв вухаӆь мир хӑншет нєӊӑт тӑйты ёрнасӑта ёнтӑӆ. Тӑм нєӊев ёнтты юӆӑт шєӊк тәса вантӑсӆӑт. Софья Семёновна ин тӑмхӑтӆ вәнты округев «Сорни вєрӑӊ вєрӑнтты тӑхия» нух хӑншман тӑйӆы.

Любовь Васильевна Кашлатова – Муликәртӑн Октябрьской районӑн сєма питум па єнмум нє. Ар оӆ мӑр иса Сўмӑтвошн вәӆ па рәпитӆ. Ӆўв ищи вєрӑнтты нєӊа ӆўӊтӑсӆ. Щӑӆта рәт ясӊӑӆ, вәӆтыхоӆты щирӑт яма тӑйӆӑӆэ. Тӑм нєӊев Сўмӑтвош район вєрӑнтты нєӊӑт арсыр мирхотӑт тўӊщирӑӊа па яма ӆэщӑтӑс. Ӆўв рәпатайӆ унтасн ям арат хӑннєхә сыр-сыр ёш рәпата вєрӑта катӆӑсты пиньщӑс. Тӑм мӑнум 2020-мит оӆн Любовь Васильевна эви тӑйты ёрнас хӑншийн эвӑтсӑӆэ, щӑӆта нәй сӑх ёнтӑс па ин нирӑт вєрты вўянтӑс.

Андрей Иванович Албин – тӑм айӆат хә шуши мирӑт культура тӑхи хот йитн рәпитӆ. Ӆўв ар пєлӑк иса ю̆х эвӑӆт сыр-сыр пурмӑсӑт вєрӆ.

Щиты тӑм оӆн шовӑр муй пойтэк катӑӆты сєсэт тўӊщирӑӊа ӆэщӑтӑс. Щӑӆта Степан Николаевич Хатанзеев пиӆа ӆўв шуши мирӑт культура хот йита хӑнты муй вухаӆь нурэт, ай пӑсанӑт, арсыр нурмӑт вєрсӑӊӑн.

Мєт юхи хӑщум кўтн рӑхӆ щиты лупты, хуты тӑм мӑнум 2020-мит оӆ пурайн кашӑӊ рәпата вєр Сўмӑтвош район шуши мирӑт культура тӑхи хот йитн ар пєлӑк онлайн щирн мӑнӑс.

Любовь Вынгилева китум айкеӆӑт щирн хӑншӑс:
Владимир Енов

Тәняӆ оӆ коронавирус пӑӆтап мәш юхтум ю̆пийн Россия луваттыйн иса вәйтантупсәт, мирхотӑт, ванӆтупсәт, вәнӆтӑты хӑрӑт, мойңа ӑңхты-мӑнты вєрӑт хуӆыева лӑп тәхӑрсыйт. Мирев иса тәп интернет хуща онлайн щирн вәйтантыйӆты щир тӑйс.

Мари ӆәхӑс ёх оӆӑңӑн

Сырыя ма хӑншсум, хуты тӑм пўш «Информационный мир Югры» нємпи вәнӆтӑты хӑр Ас потты тыӆӑщ 17-23-мит хӑтӆӑтн ищиты онлайн щирн вєрыйӆсы. Тӑта айкеӆӑт ӆэщӑтты тӑхи кәщайт, айт кӑншты, хӑншты, радива, телевидение па интернет тӑхи 500 муӆтас хуят кўтн интернет хўват путрємӑты вєритсўв.

Онлайн щирн вәнӆтӑты хӑрн мўң финно-угорской айкеӆӑт ӆэщӑтты ёх па вәсӑт. Марий Эл мўв Йошкар-Ола хон вошӑң «Кугарня» нємуп айӆат мари ёх пӑта журнал кәща хә Эдуард Иманаев ясӑң вўйӆяс.

Марий Эл мўвн 676 184 муӆтас хӑннєхә вәӆ. Лыв кўтәӆн 43 процент арат марийцӑт вәӆӆӑт. Лыв мўң итәва финно-угорской мира аӆьыйт. Мари мир ар, щирн рәт яснєӆ па культура вєрӆаӆ аршӑк хуят ӆма тӑйӆ.

Иӆӑтн 1977-мит оӆ васы мӑнты тыӆӑщ 31-мит хӑтӑӆн хурамӑң Марий Эл мўв Волжской районӑн ар нявремӑң Иманаев хоттєӆ ёхн юхи хӑщум 11-мит пушхие сємa питӑс. Нємн пунсы – Эдуард. Ӑңкеӆ – Серафима Степановна, пушхӑт єнмӑӆтум па иса хот рәпата вєрман вәс, щирн «Мать-героиня» нємуп мевӆ посн мойӆӑсы. Ӑщеӆ – Аркадий Степанович – вәӆупсыйн хошум мущатты щира лавумн кәр ӑӆты хәя рәпитӑс. Кӑтңӑн тарма кӑпӑртсӑңӑн па шєңк ӆӑңхасңӑн, ӆәӆн нявремиет нєпекӑңа ат йисӑт. Щиты щи тывӑс.

Эдик пухие айтєӆн киникайт ӆўңӑтты вєр сӑмӑңа тӑйс, юнтутӆаӆ киньща ӆўвеӆа ипўша кинишка мосӑс. Щирн ӑшколайн тәса вәнӆтыӆӑс па щи ю̆пийн Марийской государственной университетн историко-филологической тӑхи етшуптӑс. Щӑӆта Марий Эл мўв президент ики поступсы щирн «Ӆўв саттәӆа вєр тӑйты хуята» вәнӆтыӆӑс. 2004-мит оӆ вўш эвӑӆт Россия мўв айкеӆӑт ӑкӑтты ёх союза ӆуңман вәӆ.

1999-мит оӆ сўс-тӑӆн «Марий Эл» газетая айт ӆэщӑтты хуята рәпитты вўсы. 15 муӆтас оӆ ю̆пийн, щит 2015-мит оӆ сухнумн Эдуард Иманаев айӆат мари ёх пӑта «Кугарня» нємпи журнал ух кәщая павӑтсы.

Ванкўтлы мўң, финно-угорской яснӑтн айкеӆӑт хӑншты ёх, арсыр мирхотӑтн вәйтантыйӆӆўв, арсыр ям вєрӑт муй па нўшайт оӆӑңӑн путӑртӆўв. Тәх пурайн мойңа ӑңхӆўв, ӆәӆн рәт мирӆўв оӆӑңӑн уша вєрты, хутыса ӆыв рәпитӆӑт па муйсӑр йиӆуп вєрӑт тәӆӑт.

Кугарня мари ясӑң эвӑӆт тулмащтӑты ки, щит ӆапӑт ветмит хӑтӆ. 1991-мит оӆн хошум лыптӑң ӆўң пурайн оӆӑңмит номер єтӑс. Щи пура эвӑӆт тӑта рәпитты апрӑң нєңӑт-хәйт айт ӆэщӑтты вєр тумпийн финно-угорской мирӑт як щирӑт тәӆӑт па арӑт ариӆӑт.

В. Нуриахметов па Э. Иманаев Марий Эл мўвн

«Кугарня» нємпи журнал йиӆуп номер

Щӑӆта кашӑң оӆ Марий Эл мўв арсыр вошӑт па кәртӑт эвӑӆт юхтум арӑң ёх, нарӑсты ю̆хӑтн юнтты хуятӑт якхӑра ӑктӑщӆӑт. Щи тумпи рәпата щирн мўв луваттыйн ӑңхӆат, йисӑң-нәптӑң хӑннєхуятӑт эвӑӆт йис путрӑт, арӑт па моньщӑт нєпека нух хӑншӆӑт. Ущхуӆь «КВН» нємуп юнтӑң кӑсупсы иты няхӑң па нумсӑң хӑр, литературной ӆўңтупсәт ӆэщӑтӆӑт. Щит, вантә, шєңк әмӑщ хәӆӑнтты па уша вєрты, муй хурасуп рәт ясңӑт Россия луваттыйн ин тӑмхӑтӆ вәнта вәӆӆӑт.

Тӑмхӑтӆ «Кугарня» нєпек Марий Эл, Башкортостан, Татарстан, Удмуртия, Свердловской, Кировской, Волгоградской, Тюменской, Пермской, Московской, Ленинградской, Ямал па Югра мўвӑт мари мир вәнта юхӑтӆ.

Тӑм пўш онлайн щирн мирхотн Эдуард Иманаев лупӑс, интернет хуща «Вконтакте» па «Одноклассники» тӑхеңӑн тумпи «Кугарня» нємуп журнал Instagram па YouTube хуща ищи ӆэщӑтсы.

Мари мўвн вәӆты мир щи оӆӑңӑн ӆма вәӆӑт, щит ӆўңӑтӆӑт па мосты вєрӑт оӆӑңӑн уша павӑтӆӑт.

Путӑр хӑншӑс:
Ирина Самсонова

Пушхӑт пӑта нєпекӑт єтсӑт

Тӑм мӑнум 2020-мит олӊ Ас-угорской институтн рәпитты ёх няврємӑт пӑта касум ёх ясӑӊӑн па сәрханӆ ёх путрупсыйн ӆӯнӑтты нєпекӑт хӑншсӑт. Ӆыв хуӆыева рӯщ ясӑӊа тулмащтуман вәӆӆӑт, тәх утӑт па английский ясӑӊа тулмащтӑсыйт.

Касум ясӑӊӑн кӑт киника хӑншсӑт. Итӆ–щит моньщ, нємӆ «Хумӑсвәӆ сємие па Турн сэвие». Моньщ хӑнты ясӑӊӑн хӑншӑс па рӯщ ясӑӊа тулмащтӑс С.Д. Дядюн. Английской ясӑӊа моньщ ищи тулмащтӑса, тӑм йисн хуты няврємӑт имухты па хон пєлӑк ясӑӊа вәнӆтӑӆыйт, рәт ясӊєӆ мухты вәнӆтӑӆӑт ки мєт ям. Английской ясӑӊа моньщ тулмащтӑс О.Ю. Динисламова.

«Хумӑсвәӆ сємие па Турн сэвие» хӑншса мєтай няврємӑт пӑта, ӆыв яснєӆ ӯма тӑйты щира словарик вєрман вәӆ, муй тӑхийн моньщӑн вәӆты ясӊӑт рӯщ, хӑнты па английской ясӊӑтн хӑншман вәӆӆӑт.

Кимӑт киника нємӆ «Занимательная математика на хантыйском языке (казымский диалект)».

Тӑм математика олӑӊ классӑтн вәнӆтыйӆты няврємӑт пӑта рӯщ па хӑнты ясӑӊӊӑнӑн А.А. Шиянова хӑншӑс.

Тӑта сыр-сыр математика задачайт ӑкӑтман вәӆӆӑт, ӆыв няврємӑта мостӑты па әмӑщ щира хӑншман вәӆӆӑт. Тӑта моньщуптэт, сыр-сыр ущхуӆь вєрӑт вәӆӆӑт. Математика вєра мосӆ няврєм нумӑс тәса кєрӑтты пӑта, щи олӑӊӑн мєт сыры страницайн В.Н. Соловар стихотворение хӑншман вәӆ:

«...Лавӑрт задача ки вєрӆӑн,
И еӆӆы вәӆты сууртэн,
Ищипа, щи лэщмӑӆ:
Нӯм тәрум пӑӆаттыйна
Ат аӆмийӆӆайн нӑӊ...»

Сәрханӆ ёх ясӑӊӑн хәлум киника тӑм оӆ хӑншсӑт. Кӑт моньщ па математика.

И моньщ нємӆ «Муй вӯрн кӑти па ай ӆанки ӯха хойсӑӊӑн». Тӑм моньщ Угут вош Сәрханӆ район А.Н. Бисаркина эвӑӆт хӑнша. Хӑнты ясӑӊӑн В. В. Карчина хӑншӑс па рӯщ ясӑна тулмащтӑс. Тӑм ям моньщ английской ясӑӊа О.Ю. Динисламовайн тулмащтӑса.

Моньщ олӑӊ классӑн вәнӆтыйӆты няврємӑт пӑта хӑнша, тӑм ай киника хурӑӊ словарь тӑйӆ, хурн хӑншум сыр-сыр пурмӑсӑт хӑнты, рӯщ па английской нємӑт тӑйӆӑт. Па и хӑншум хур вәӆ, щӑта хурн кӑти па ай ӆаӊки вәнт кәртӑн пӯт кавӑртӆӑӊӑн, тӑта няврємӑт пищеӆ вәӆ оӆьпӑӊ хӑншты юхн щӯрьяӆӑты. Няврємӑт хущты пӑта па и хур хӑншман вәӆ «Нёта кӑтия мис вуй вәнта юхӑтты», щи кӑтен арсыр щӑкарєӊ ӑшӑт тӑйӆ, щи пӑнтӑт кӯтн тәп и ӑш мис вуй вәнта юхӑтӆ.

Кимӑт сәрханӆ моньщ киника нємӆ «Уяӊ хиӆы». Тӑм моньщ Русскинской вошн Сәрханӆ районӑн Е.Н. Короб (Мултанова) эвӑӆт хӑнша. Хӑнты ясӑӊӑн хӑншӑс па рӯщ ясӑӊа тулмащтӑс В.В. Карчина. Тӑм моньщ английской ясӑна ищи О.Ю. Динисламовайн тулмащтӑса.

Нєпек мєт ай няврємӑт пӑта хӑнша, ӆӯв хурӑӊ словарь тӑйӆ, кӑшӑӊ пурмӑс ищи хәлум ясӑӊӑн нємӑтман вәӆ.

Па и хӑншум хур киника тӑйӆ, щӑта сорт па паннэ йиӊк иӆпийн ӯӊхӆӑӊӑн.

Тӑм хӑншум хур ищи оӆьпӑӊ хӑншты юхн щӯрьяӆӑты пищ вәӆ.

Хәӆмит сәрханӆ ясӑӊӑн хӑншум нєпек нємӆ «Занимательная математика на хантыйском языке (сургутский диалект)».

Тӑм математика айшӑк классӑтн вәнӆтыйӆты няврємӑт пӑта Г.Л. Нахрачева па А.А. Шиянова хӑншсӑӊӑн. Олӑӊ страницайн вәнӆтыйӆты няврємӑта А.С. Песикова ям ясӑӊ китӑс.

« ...Тӑм уяӊ ям нәпӑтн,
Тӑм щӯняӊ ям йисн
Ӑшколайн нын
вәнӆтыйӆӆӑты,
Ӑшколайн нын
путӑртыйӆӆӑты...»

Тӑм математика киникайн ущхуӆь математика пищӑт ӑкӑтман вәӆӆӑт, ӆыв няврємӑта мостӑты па әмӑщ щира хӑншман вәӆӆӑт. Тӑта моньщуптэт па сыр-сыр ущхуӆь вєрӑт вәӆӆӑт.

Тӑм киникайт хуӆыева хурамӑӊ хӑншум хурӑт тӑйӆӑт, щи хурӑт хӑнты щир вәӆупсыя ӯма мӑстӑӆӑт. Щи пӑта няврємӑта әмӑщ питӆ тӑмӑщ нєпек ёша вӯты па ӆӯӊӑтты.

Путӑр хӑншӑс:
Пётр Молданов

Дыбинӑт рәт ёх оԓӑңӑн ванԓтупсы пўншсы

Л. Алфёрова мойң ёха вўща ясңӑт путӑртӑԓ

Хурамӑң хӑнты пурмӑсӑт

Хәнты вуԓаң ԓантӑң Асэв хонӑңӑн Сўмӑтнюԓ кәрт вәс. Щӑта Самаринӑт, Юминӑт, Дыбинӑт хӑнты рәтӑт вәсӑт. Ԓыв вой-хўԓ веԓпӑсԓӑсӑт, хот войт тӑйсӑт, вәнтӑн воньщумут ӑкӑтман ӈ̆ӈхсӑт. 1926-мит оԓн нєпекн хӑншса, хуты кәртӑн 12 хот ов, щӑта 72 хӑннєхә вәԓ. Увӑс мўв оԓӑңӑн уша вєрты хә А.А. Дунин-Горкавич ищи тӑм кәрт оԓӑңӑн хӑншиԓӑс.

Раиса Германовна Решетникова вән аңщащев Константин Дыбин рәт ёх оԓӑңән айт ӑктӑс па вән «рәт юх» вєрӑс. Щит «Торум Маа» музейн ԓәщӑтты «История семьи в истории страны. След прожитой жизни» вєр щирн тывӑс.

Иса Кәщта вән аңщащев эвӑԓт мӑнум Дыбин рәтн тӑмхӑтԓ 452-кєм хӑннєхә нух хӑншӑс. Катра архив нєпек эвӑԓт уша йис, хуты Дыбинӑт сыры Ныпинӑт, Типинӑт щирн хӑншсыйт. Тӑмхӑтԓ ԓыв арсыр мўвӑтн, кәртӑтн, вошӑтн вәԓԓӑт, па опращ нємӑт тӑйԓӑт, тәп и вән аңщащи муй па вән щатьщащи щирн рәта ԓўңтӑсԓӑт.

Кәщта вән аңщащев вухаль ими тӑйс, ԓыв Сўмӑтвошн яха вәйтантсӑңӑн. Имеԓ щурас ёх хущи рәпитӑс, муй вєрты иса хошӑс. Хотԓ ямa, сыстама тӑйсӑԓә, кәртӑң иметн щи пӑта «рўщ имия» аԓьщӑсы. Ԓын хущана ар няврєм сєма питыԓӑс, тәп няԓ няврєм ԓыԓӑңа хӑщӑс: Павел, Тимофей пухӑн па кӑт эвие, муԓты пӑта Мария и нєм тӑйсӑңӑн. И эвӑн, Мария Константиновна, мўң аңкаңкев вәс.

Раиса Германовная тӑм «рәт юх» хӑншты О.Е. Скакунова (Гындышева), Ваньщавӑт кәрт эвӑԓт – Н.В. Шабаршина (Молданова), Т.В. Молданова-Ользина, Тәк кәрт эвӑԓт – Геннадий па Эльвира Гындышевңӑн, Касум вош эвӑԓт – Л.Н. Кондрашина (Гындышева), З.Н.Тарлина (Гындышева), Л.А. Рочева (Гришкина) па па рәт хуятӑт яма нётсӑт. Щи пӑта ԓывеԓа вән пәмащипа ясӑң ԓупԓўв.

Мєт оԓӑңӑн тӑм ванԓтупсы мӑнум оԓн ван хӑтлуп тыԓӑщ Ёмвош округев ёмӑңхӑтԓ вўраңӑн «Торум Маа» вәнт хӑрийн пўншсы. Мулхатԓ па музей хот йитн еԓԓы рәпитты питӑс, еша вәншӑка вєрсы, ин щив яңхты па тӑм ванԓтупсы вантты щир вәԓ.

Музей кәща нє Людмила Алфёрова тӑм ванԓтупсы пўншумн щиты лупӑс:

» *Атум кӑши-мӑш пӑта музей хот йитәвн хўв мӑр нємӑԓт ванԓтупсы ӑн вєрӑнтсўв. Тӑмхӑтԓ мўң тӑта кӑт ванԓтупсы пўншԓўв. Тӑмӑщ хӑнты па вухаль рәтӑт оԓӑңӑн хӑншты вєр мўң хўвн тәты питсўв. Арсыр рәтӑт оԓӑңӑн ванԓтупсәт вєрӑнтсўв, ин вєрев еԓԓы мӑнԓ. Щит шеңк ям! Тӑмхӑтԓ мўң Сўмӑтнюԓ кәртӑң Дыбинӑт рәт оԓӑңӑн уша павӑтԓўв. Ар рәпата Раиса Германовна Решетникова тәс. Ԓўв тӑм рәт кашӑң хуят оԓӑңӑн уша вєрӑс, карты кеԓ хўват путӑртӑс, хӑншсӑԓә. Мўң музеев хущи рәпитты хуятԓўв тәса, мосты щирн кашӑң пурмӑс пунсәԓ, «рәт юх» хур хӑншсӑт. Щи пӑта вән пәмащипа ясӑң ԓывеԓа ԓупԓум. Тӑм ванԓтупсы мўң округев па вошӑта па кәртӑта ванԓтӑты пӑта ищи тәтьԓяԓәв па еԓԓы киника єсӑԓԓўв.*

Тӑм «Сўмӑтнюԓ кәртӑң Дыбинӑт рәт» нємпи ванԓтупсы «Торум Маа» тӑхийн ай кєр тыԓӑщ 18-мит хӑтԓ вәнты рәпитты питԓ.

Путӑр хӑншӑс:
Надежда Вах

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№3 (3567), 11.02.2021

Соучредители
Дума, Правительство Ханты-Мансийского автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных и внешних связей Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Редакция
Врио директора, главный редактор – **Кондина Г.Р.**
Телефон (3467) 33-22-72

Заместитель главного редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь – **Рагимова Н.В.**
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:
628011, г. Ханты-Мансийск, ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52
E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте **www.khanty-yasang.ru**
Отпечатано:
ООО «Новости Югры-Производство» г. Сургут, ул.Маяковского, 14.

Индексы **04393, 54393**
Тираж **2166** экз.
Заказ **507**
Цена свободная

Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Тюменской области, ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации ПИ №ТУ 72-00796 от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций не обязательно отражает точку зрения редакции.